

Олена СМЕЦЬ,

методист відділу інформаційної та видавничої діяльності
ЧОІППО імені К.Д. Ушинського

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕТИКИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ ТА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ЗЗСО

Побудова найзручнішої цифрової держави у світі, за словами ексміністра цифрової трансформації Михайла Федорова, залишається незмінною ціллю від початку створення Мінцифри і до сьогодні.

Серед основних трендів 2026 року, оприлюднених Мінцифри, домінує штучний інтелект як асистент учителя поряд із цифровими журналами, цифровими навчальними планами та гейміфікацією.

Винахідником терміна «штучний інтелект» вважається американський математик, інформатик, дослідник мислення Джон Маккарті. Дартмутський семінар 1956 року за участі Маккарті став поворотною подією, яка ознаменувала офіційне запровадження штучного інтелекту (ШІ) як академічної дисципліни.

Щодо України, то історично – особливо завдяки Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова – вона була одним із найважливіших центрів досліджень, пов'язаних зі штучним інтелектом, носієм багатьох інноваційних ідей та розробок.

Збагачується і оновлюється законодавча база щодо питань використання штучного інтелекту в Україні. 2020 року український уряд затвердив [Концепцію розвитку штучного інтелекту](#) до 2030 року. Пріоритетними сферами, в яких реалізуються завдання державної політики розвитку галузі штучного інтелекту, визначені освіта і професійне навчання, наука, економіка, кібербезпека, інформаційна безпека, оборона, публічне управління, правове регулювання та етика, правосуддя.

Для досягнення мети Концепції передбачено забезпечити виконання таких завдань у сфері загальної середньої освіти:

- удосконалення навчально-методичної бази;
- організація курсів для педагогічних працівників щодо роботи з даними та основ штучного інтелекту;
- поширення цифрової грамотності серед школярів (застосування цифрових інструментів для розв'язання прикладних задач, пошук інформації в інтернеті, захист персональних даних, медіаграмотність, цифрова гігієна тощо) [1].

Термін *штучний інтелект* використовується в Концепції як «організована сукупність інформаційних технологій, із застосуванням якої можливо виконувати складні комплексні завдання шляхом використання системи наукових методів досліджень і алгоритмів обробки інформації, отриманої або самостійно створеної під час роботи, а також створювати та використовувати власні бази знань, моделі прийняття рішень, алгоритми роботи з інформацією та визначати способи досягнення поставлених завдань».

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 року № 457-р. схвалено [План заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту](#) в Україні на 2025–2026 роки [2].

Для більш ефективного захисту прав інтелектуальної власності Міністерством цифрової трансформації України, за підтримки міжнародних організацій розроблені практичні рекомендації – «[Біла книга регулювання використання ШІ в Україні](#)»: бачення Мінцифри» [3].

На положеннях Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні базується науковий проєкт «[Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні](#)» (2023–2030) як спосіб розвитку і основний механізм реалізації, що має вирішити для нашої держави цивілізаційне завдання щодо утвердження її гідної ролі у сфері ШІ і в створенні екосистеми ШІ загалом.

Згідно зі Стратегією планується впровадження навчальних дисциплін, які будуть вивчати ШІ на різних етапах освіти. Буде розширено, уніфіковано і систематизовано мережу навчальних центрів, спрямованих на підготовку висококваліфікованих кадрів для України у сфері штучного інтелекту [4].

У зазначених матеріалах уточнюються терміни «Інтелект людини» та «Штучний інтелект»:

- *інтелект людини* – уміння розв'язання творчих завдань, сформоване в процесі навчання людини взаємодії з навколишнім середовищем;
- *штучний інтелект* – алгоритм розв'язання штучною свідомістю штучної особистості (машини) творчих завдань, створений і контрольований свідомістю людини [4, 107].

Основи теорії ШІ доцільно запровадити як окрему навчальну дисципліну в середній та вищій школі. При цьому основну увагу слід зосередити на втіленні наочних, інтерактивних програмних засобів побудови і глибокого навчання штучних нейронних мереж, засвоєнні технологій опрацювання природної мови та комп'ютерного зору.

Для прикладу, із 2025 року Франція запроваджує обов'язкове вивчення штучного інтелекту в школах. Перевагами навчання зможуть скористатися учні середніх та старших класів. Крім того, обов'язковим цей курс буде для 4 та 10 класів, навчання буде запропоновано і вчителям.

Основним завданням освіти у розвитку штучного інтелекту є забезпечення відповідної сфери кваліфікованими кадрами. Попит на ринку праці свідчить про те, що сучасна система освіти повинна набагато якісніше готувати конкурентоздатних фахівців у галузі штучного інтелекту.

Для вирішення вказаного завдання на платформі [Дія. Освіта](#) доступний освітній серіал про ШІ від медіа «Нова українська школа». Від провідних університетів та освітніх платформ підготовлені онлайн-курси з ШІ (Див. [Додаток 4.2 Відкриті ресурси для підвищення рівня ШІ-грамотності](#)) [5, С. 33].

Серед **ПЕРЕВАГ** у застосуванні штучного інтелекту під час навчання визначають скорочення часу на виконання завдання, можливість знайти корисну літературу, діячів; допомога генерувати ідеї, подивитися на задачу з різних ракурсів; розвиток вміння аналізувати надану інформацію, допомога в роботі з великою кількістю інформації (що є великою проблемою наразі). Звертання до ШІ вчить правильно формувати запит, допомагає у формулюванні думок, перефразуванні речень, знаходженні синонімів, антонімів тощо, допомагає структурувати інформацію, оформити її, класифікувати чи сортувати за певними вимогами.

Але використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти водночас із перевагами має і **НЕДОЛІКИ**: недостовірність інформації, ненадійність джерела, відсутність цитувань і покликань на використані джерела, неправдива інформація, застаріла, неточна інформація, порушення авторських прав. Систематичне використання ШІ для виконання завдань з навчальних дисциплін сприяє втраті здатності формулювати власні думки щодо поставлених завдань.

Актуальною проблемою є і **ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ** під час використання технологій ШІ. Серед основних викликів:

- **Плагіат нового типу.** Традиційні системи виявлення плагіату не завжди ефективні проти контенту, створеного ШІ. Учні можуть подавати роботи, повністю згенеровані ШІ, як власні. Це створює нову категорію академічного шахрайства, яка потребує нових підходів до виявлення та попередження.

- **Розмивання кордонів авторства.** Коли учень використовує ШІ для генерації ідей, структурування тексту або навіть написання окремих абзаців, виникає питання: де закінчується допомога й починається заміна власної роботи? Ця неоднозначність ускладнює оцінювання та потребує чіткого визначення правил.

- **Нерівність можливостей.** Не всі учні мають однаковий доступ до потужних ШІ-інструментів. Деякі користуються безкоштовними версіями з обмеженим функціоналом, інші мають доступ до преміумсервісів. Це може створювати несправедливі переваги та впливати на об'єктивність оцінювання.

- **Втрата базових навичок.** Надмірна залежність від ШІ може призвести до атрофії базових академічних навичок: критичного мислення, аналітичного письма, самостійного дослідження. Учні ризикують стати пасивними споживачами згенерованого контенту.

Прикладами порушень можуть бути конкретні сценарії:

✓ *Повна заміна власної роботи.* Учень повністю доручає написання есе, реферату або твору ШІ, лише незначно редагуючи результат. Такі роботи часто мають характерні ознаки: занадто ідеальну структуру, відсутність особистого стилю, загальні формулювання без конкретних прикладів.

✓ *Маскування під допомогу.* Учень стверджує, що використовував ШІ лише для «допомоги з граматикою» або «структурування думок», але насправді основний зміст було створено ШІ. Такі випадки найскладніше виявляти та доводити.

✓ *Групове використання.* Учні спільно використовують один акаунт преміумсервісу для створення робіт, що призводить до схожості контенту та ускладнює індивідуальне оцінювання.

✓ *Фальсифікація джерел.* ШІ може генерувати джерела, що не існують, або спотворювати реальні цитати. Учні можуть не перевіряти ці дані, подаючи роботи з фіктивними покликаннями.

Для запобігання порушень академічної доброчесності доцільно використовувати наступні рішення та стратегії:

ТЕХНОЛОГІЧНІ РІШЕННЯ:

Детектори ШІ-контенту. Використання спеціалізованих інструментів для виявлення тексту, створеного ШІ. Але важливо розуміти обмеження цих інструментів: вони дають імовірнісну оцінку й можуть помилятися. Результати детекторів слід розглядати як сигнал для додаткової перевірки, а не як остаточний вердикт.

ПЕДАГОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ:

Зміна типів завдань. Розробка завдань, які важко виконати за допомогою ШІ.

Прозорість використання ШІ. Розробка чітких політик щодо використання ШІ.

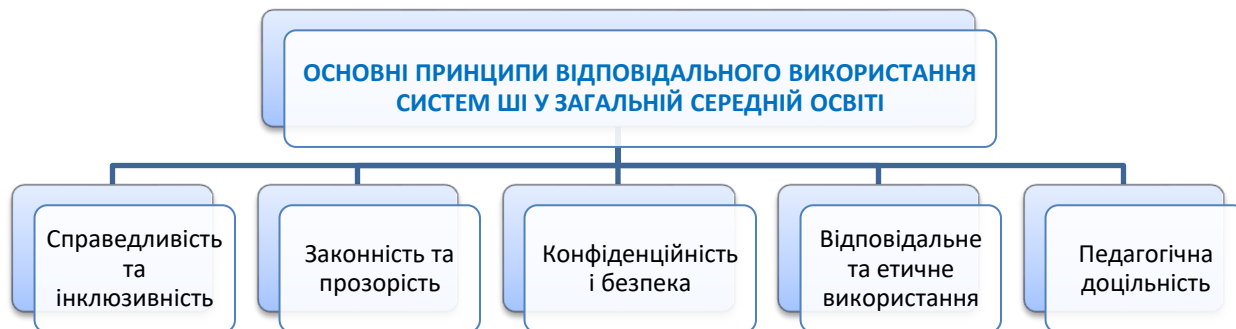
Категорії завдань із:

- забороною використання ШІ (базові навички);
- дозволом, але з обов'язковим зазначенням (дослідницькі проєкти);
- заохоченням використання ШІ (інноваційні завдання);
- обов'язковим використанням ШІ (вивчення технологій).

Формат декларування. Учні повинні зазначати:

- які ШІ-інструменти використовувалися;
- для яких цілей (генерація ідей, редагування, перевірка фактів);
- як був опрацьований згенерований контент;
- які частини роботи створені самостійно [3, с.52-54].

Міністерство цифрової трансформації та Міністерство освіти і науки України розробили [Інструктивно-методичні рекомендації](#) щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти, які визначатимуть підхід до відповідального, етичного та ефективного використання систем ШІ в закладах загальної середньої освіти [5].

Згідно з документом, педагогічні працівники самостійно визначають доцільність застосування онлайн-сервісів та інструментів на основі ШІ, обирають форми, методи та засоби для проведення конкретного навчального заняття. Такі дії педагогічних працівників не потребують додаткового погодження чи схвалення.

На рівні закладу освіти необхідно розробити власні політики застосування систем на основі ШІ або оновити чинні положення відповідно до вимог академічної доброчесності, забезпечення захисту персональних даних, рівності в доступі до Інтернету та засобів інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Приклади норм, які можна внести до політик, положень, рекомендацій щодо відповідального застосування ШІ:

Доброчесне використання: учителі відповідають за роз'яснення належного або забороненого використання інструментів штучного інтелекту. Педагоги можуть дозволити обмежене використання генеративного ШІ в цілих завданнях або їх частинах. Вони мають пояснити, чому вони не дозволяють його використання в інших ситуаціях. Наприклад, інструменти ШІ можна використовувати для мозкового штурму або попереднього дослідження, але використання ШІ для генерування відповідей або виконання завдань без належного цитування або видавання створеного ШІ контенту за власний вважається плагіатом.

При впровадженні систем ШІ важливо враховувати вікові обмеження на їх використання учнями. Наприклад, наразі ChatGPT вимагає, щоб користувачам було щонайменше 13 років, а для учнів віком від 13 до 18 років потрібна згода батьків або законних представників.

Педагогічні працівники:

➤ доречно застосовують технології ШІ в освітньому процесі, дотримуючись засад академічної доброчесності, із забезпеченням захисту персональних даних учасників освітнього процесу;

➤ при формуванні навчальних завдань враховують можливе використання систем ШІ для їх розв'язання учнями, збільшують частку завдань для самостійної роботи, що спрямовані не на відтворення конкретних знань, а на перевірку вмій критично мислити, аналізувати, висловлювати власну думку, коментувати (завдання, відповіді на які згенерувати складно або неможливо);

➤ навчають учнів безпечного та відповідального використання систем ШІ з дотриманням засад академічної доброчесності.

Рівні застосування інструментів ШІ для виконання навчальних завдань

Рівень застосування	Опис	Вимоги до покликань
Рівень 0: ШІ не застосовується	Завдання має виконуватися без застосування інструментів ШІ. Порухення вимоги вважається проявом академічної недоброчесності.	Покликання не потрібне.
Рівень 1: ШІ застосовується для генерування ідей та структурування	ШІ можна використовувати для початкового мозкового штурму, створення структури та генерування ідей для покращення роботи. В інформаційному продукті, створеному в результаті виконання завдання, не повинно бути вмісту, згенерованого ШІ.	Необхідно вказати, що використовувався ШІ.
Рівень 2: ШІ застосовується для редагування створеного людиною вмісту	ШІ можна використати для покращення якості інформаційних продуктів, створених у результаті виконання завдання. ШІ не можна використовувати для створення нового вмісту.	Необхідно вказати, що використовувався ШІ.
Рівень 3: ШІ є інструментом для виконання завдання, відповідно до вказівок учителя	Цей рівень вимагає критичної взаємодії з контентом, створеним ШІ, та оцінювання його результатів.	Необхідно вказати систему ШІ, за допомогою якої був згенерований контент, дати генерації та промпту, який
	Користувач відповідає за забезпечення людського контролю та оцінювання вмісту, створеного ШІ.	використовували для генерації контенту.
Рівень 4: Широке застосування ШІ з людським контролем	Інструменти ШІ можна використовувати на різних етапах роботи. Водночас ШІ повинен бути "другим пілотом" для посилення творчого потенціалу людини, а не для повної заміни. Користувач відповідає за забезпечення людського контролю та оцінювання вмісту, створеного ШІ.	Необхідно вказати систему ШІ, за допомогою якої був згенерований контент, дати генерації та промпту, який використовували для генерації контенту.

Історичним кроком стало прийняття Закону України «Про академічну доброчесність» від 18.12.2025 № 4742-IX, адже аналогів йому не існує в жодній державі європейського простору. Відповідно до закону, «у разі використання в академічному творі об'єкта, згенерованого штучним інтелектом, автор повинен повідомити про це в такому творі із зазначенням методики генерування та/або посилання на відповідну комп'ютерну програму чи її опис згідно з вимогами щодо оформлення та/або оприлюднення відповідних академічних творів, визначених відповідним суб'єктом академічної діяльності» (Стаття 8. Академічна доброчесність під час створення та оприлюднення академічних творів).

Майбутні перспективи

З розвитком ШІ-технологій освітні практики будуть продовжувати еволюціонувати. Ми рухаємося до моделі, де ШІ стане невід'ємною частиною навчального процесу, а академічна доброчесність буде визначатися не уникненням технологій, а їх етичним та

прозорим використанням. Успішна інтеграція ШІ в освіту вимагає балансу між інноваціями та традиційними цінностями академічної спільноти.

Головним завданням є підготовка учнів до майбутнього, де навички співпраці з ШІ будуть так само важливі, як і традиційні академічні компетенції. Заклади освіти, які зможуть адаптуватися до цих змін, зберігаючи при цьому високі стандарти академічної доброчесності, матимуть конкурентні переваги в підготовці здобувачів освіти до майбутнього.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2020 р. № 1556-р.).
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 травня 2025 р. № 457-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки».
3. Біла книга з регулювання ШІ в Україні: бачення Мінцифри. 2024.
4. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / [За заг. ред. А.І. Шевченка]. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с.
5. Лист МОН від 29.09.2025 №1/20386-25 «Про методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій ШІ в ЗЗСО».

Оксана ДОРОШЕНКО,

*вчитель вищої категорії, вчитель біології та хімії
Досліднянської філії Володьководівницької гімназії
Носівської ОТГ Чернігівської області*

ЦИФРОВИЙ РОЗУМ У ДІЇ: ЯК ШІ ТРАНСФОРМУЄ УРОКИ БІОЛОГІЇ ТА ХІМІЇ

У ХХІ столітті природничо-наукова освіта проходить глибокі зміни через швидкий розвиток цифрових технологій, серед яких особливо значна роль належить штучному інтелекту. Цифровізація суспільства, різке зростання кількості наукової інформації та зміна освітніх потреб учнів призводять до того, що змінюється підхід до організації навчання. Розвиток інформаційних технологій, поява генеративних мовних моделей, адаптивних освітніх платформ, інтелектуальних навчальних систем та віртуальних лабораторій дозволяє радикально змінити методи викладання природничих дисциплін. Відчутніші зміни відбуваються у вивченні біології та хімії – наук, що мають високий рівень абстрактності, складні процеси та вимагають експериментального підтвердження. Штучний інтелект дозволяє створити індивідуальні навчальні шляхи, враховуючи особливості кожного учня, його рівень знань, темп вивчення матеріалу та пізнавальні інтереси. Такий підхід дає змогу краще засвоювати складні теми з молекулярної біології, генетики, біохімії, органічної та неорганічної хімії. Використання інтелектуальних систем розширює можливості візуалізації складних процесів, таких як клітинний поділ, фотосинтез, ферментативні реакції, механізми хімічних перетворень, будова молекул та кристалічних структур. Віртуальні лабораторії та комп'ютерне моделювання, засновані на штучному інтелекті, дозволяють відтворювати експерименти, які в школі не можна провести через відсутність обладнання,